

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

”Det är inte så enkelt som man trott”

*En kvalitativ studie om småbarnsföräldrars önskan att leva
jämställt och spänningsfältet mellan ideal och praktik*

Ebba Köhler Jakobsson

Kandidatuppsats
SOPA 63 VT 2019
Handledare: Jayeon Lindellee
Examinator: Anders Östnäs

Abstract

Author: Ebba Köhler Jakobsson

Title: "It's not as simple as one thought" – a qualitative study of parents of young children with the wish to achieve equal parenting and the tension between ideal and practice.

Supervisor: Jayeon Lindellee

Assessor: Anders Östnäs

Sweden is seen as the most gender equal country in Europe and gender equality is a stated goal. Yet there is a gap between ideal and practice, which is seen when focusing on e.g. equal parenting. It is clear that women take greater responsibility for children and the home and this is e.g. seen in the statistics on parental leave. The purpose of this study was to examine how parents of young children, with the wish to achieve equal parenting, described their experience from every day life and also the tension between the ideal of equal parenting and the practice. Five qualitative semi-structured interviews took place. The interviewees were both fathers and mothers with a desire to reach equal parenting. The study used Yvonne Hirdman's theory of gender and the gender system together with a social constructivist point of view. Some of the parents were experiencing a tension between their ideal of gender equality before having the child and the actual outcome of parenting. An active work to maintain or reach gender equality was described. It seemed as if the parents did not maintain this active work, the main responsibility for the child/children ended up on the mother, who was described as the number one parent. The fathers situation was described as vague and frustrating. A compromise between the ideal and the practice took form where the parents both took responsibility for the child/children and home, although the mother got more "childtime" and the father ended up taking care of the home, along with the mother.

Key Words: gender, gender equality, parenting, parenthood, motherhood, fatherhood

Innehållsförteckning

INTRODUKTION – STUDIEN OCH DISPOSITION	1
PROBLEMFÖRMULERING	1
SYFTE	4
FRÅGESTÄLLNINGAR	4
BAKGRUND	4
FÖRÄLDRALEDIGHET OCH FÖRSÄKRINGSKASSAN	5
ORIENTERING AV KUNSKAPSLÄGET	6
JÄMSTÄLLDHET	6
JÄMSTÄLLT FÖRÄLDRASKAP	8
PAPPAN OCH MASKULINITET	9
MAMMAN OCH FEMININITET	10
SAMMANFATTNING AV KUNSKAPSLÄGET	11
TEORI	12
SOCIALKONSTRUKTIVISM	12
GENUS OCH GENUSSYSTEMET	12
METOD	13
KVALITATIV METOD	13
METOD FÖR ATT SAMLA IN MATERIAL	14
<i>Kvalitativ semistrukturerad intervju</i>	14
<i>Fokusgrupper och mailintervju</i>	15
URVAL	15
GENOMFÖRANDE OCH KODNING	17
FORSKNINGSETIK	18
FÖRFÖRSTÄELSE – FÖRFATTARENS ROLL	19
STUDIENS TILLFÖRLITLIGHET	20
EMPIRI OCH ANALYS	21
IDEAL MÖTER PRAKTIK – DET SKÖRA JÄMSTÄLLDHETSIDEALET OCH REVANSCH	21
<i>Det sköra jämställdhetsidealet</i>	21
<i>Revansch</i>	25
ATT VARA FAST I ROLLERNA - MAMMAN SOM NUMMER ETT OCH PAPPANS OTYDLIGA ROLL	26
<i>Mamman som nummer ett</i>	26
<i>Pappans otydliga roll</i>	29
MAMMANS BEHOV SOM UNDERORDNADE – SÖMN OCH EGNA INTRESSEN	31
<i>Sömn</i>	32
<i>Tid för sig själv och intressen</i>	33
AVSLUTANDE DISKUSSION	35
SAMMANFATTNING	35
FÖRSVÅRANDE OCH MÖJLIGGÖRANDE FAKTORER	35
SPÄNNINGSFÄLT OCH KOMPROMISSAD JÄMSTÄLLDHET	36
BEGRENSNINGAR OCH VIDARE FORSKNING	37
BILAGA 1 - AFFISCH SOM ANVÄNDES I SÖKANDET EFTER INTERVJUPERSONER	43
BILAGA 2 – INTERVJUGUIDE OCH DE TEMAN SOM ANVÄNDES UNDER INTERVJUERNA	44

Introduktion – studien och disposition

Studien behandlar området jämställt föräldraskap. Detta görs genom småbarnsföräldrars egna upplevelser och beskrivningar av att önska leva jämställt i föräldraskapet. För att få insyn i dessa upplevelser har kvalitativa, enskilda intervjuer genomförts med både mammor och pappor.

Uppsatsen börjar med en introduktion av området, där området belyses huvudsakligen med hjälp utav fakta och statistik, följt av studiens syfte och frågeställningar. Därefter följer en bakgrund kring jämställt föräldraskap med aktuella definitioner och lämplig bakgrundsfakta i form av lagar och regler samt en fördjupning inom området jämställt föräldraskap med hjälp utav en kunskapsöversikt. Här presenteras kunskap om jämställdhet, jämställt föräldraskap samt pappan och maskulinitet och mamman och femininitet med hjälp utav bland annat forskning och dokument publicerade av myndigheter, regeringen och landsting. Detta följs av ett kapitel om teoretiska utgångspunkter för studien, vilka är socialkonstruktivism och Yvonne Hirdmans genusbegrepp och genussystem. Följande kapitel beskriver metodval, tillvägagångssätt samt etiska överväganden och tillförlitlighet etcetera. Därefter följer empiri och analys där empirin presenteras och analyseras växelvis. En avslutande diskussion och resultat tar därefter form.

Problemformulering

Jämställdhet är ett aktuellt politiskt område under ständig utveckling. De senaste århundrandena har stora förändringar skett då det gäller jämställdhet och således förhållandet mellan kvinnor och män, men även då det gäller specifikt det jämställda föräldraskapet och föräldrars möjlighet att dela på ansvaret för barnet. Denna utveckling går bland annat att se genom utvecklingen av regler och lagar kring föräldraledighet. År 1955 lagstodgas betald ledighet under 3 månader för kvinnor efter förlossningen och först år 1974 utökas detta till en föräldraförsäkring som gäller båda föräldrarna och således med möjlighet för föräldrarna att dela på föräldraledigheten (SCB 2018: 5-10). År 1995 reserverades en av dessa månader till vardera föräldern och år 2002 utökades dessa till 60 dagar som föräldrarna inte kunde överlåta till varandra (ibid.). Mycket har således hänt i utvecklingen och

idag, när EU:s länder listas utifrån hur jämställda de är, hamnar Sverige högst upp (Regeringen 2017) och likaså när European Institute for Gender Equality rangordnade länderna i Europa utefter jämställdhetsindex (2015). Samtliga av Sveriges riksdagspartier menar idag på något vis att de önskar eller strävar efter jämställdhet (Socialdemokraterna 2018, Moderaterna 2018, Sverigedemokraterna 2019, Centerpartiet 2019, Vänsterpartiet 2018, Kristdemokraterna 2019, Liberalerna 2019, Miljöpartiet 2019). Sverige har tillsatt en särskild jämställdhetsmyndighet samt utarbetat en jämställdhetspolitik. Ett politiskt mål i Sverige är att ”kvinnor och män ska ha samma möjlighet att forma samhället och sina egna liv” (Jämställdhetsmyndigheten 2019). Kopplat till detta mål finns sex delmål, varav ett är att ”kvinnor och män ska ta samma ansvar för hemarbetet och ha möjligheter att ge och få omsorg på lika villkor” (ibid.). Jämställdhet är således ett aktuellt område som påverkar politiken. Wetterberg (2002) beskriver jämställdhetsbegreppet som maktrelationen mellan kvinnor och män, som står oberoende av andra maktsystem.

Flera statliga centrala myndigheter har format policys, riktlinjer och mål som berör jämställdhetsfrågan med syfte att i längden påverka befolkningen att leva mer jämställt. Arbetsförmedlingen (2019) uttalar sig om jämställdhet som ett mål i Sverige, vilket bland annat innebär att ”kvinnor och män ska ha samma möjligheter att ta hand om barn och att dela på ansvaret för det obetalda arbetet som behöver göras hemma”. Försäkringskassan, som bland annat betalar ut föräldrapenning, har regeln att 90 dagar är knutna till vardera föräldern; dessa dagar kan således inte överlåtas föräldrarna emellan. (Försäkringskassan 2018b). I SOU 2017: 101 *Jämställt föräldraskap och goda uppväxtvillkor för barn – en ny modell för föräldraförsäkringen* diskuteras jämställt föräldraskap och fördelar med en sådan fördelning och struktur. Satsningar syns även på regional nivå och Region Skåne (2016) har utarbetat en checklista för en jämställd vardag, med fokus på föräldraskap, där bland annat ansvarsfördelning då det kommer till sysslor i hemmet belyses.

Det framkommer flera fördelar med jämställt föräldraskap, exempelvis en bättre relation mellan pappa och barn (SOU 2017: 101: 490 & Wetterberg 2002). Relationsförbättringen syns även när barnet blir äldre (ibid.). I Region Skånes

Checklista för en jämställd vardag (2016) står det skrivet att ”en jämn arbetsfördelning kring barn och hem ökar chansen för att alla i familjen ska känna sig nöjda. Det minskar också risken för ohälsa”. I barnkonventionen kapitel 18 går att läsa ”att båda föräldrarna har gemensamt ansvar för barnets uppfostran och utveckling” (UNICEF 2009). Ur barnets perspektiv är det således viktigt att båda föräldrarna är närvarande och tar ansvar (SOU 2017: 101: 120).

Jämställdhet är alltså något som uttalat eftersträvas i Sverige, på flera nivåer. Ett område som återkommande berörs är föräldraskapet – ett jämställt föräldraskap. Det framgår dock att det finns stora skillnader i kvinnors och mäns uttag av föräldraledighet vilket försvårar jämställdheten föräldrarna emellan (SOU 2017: 101: 471). Johansson och Klinth (2007: 20) lyfter även denna dissonans mellan ideal och praktik men menar att pappor idag tar ett större ansvar över barn och hem än tidigare och även att kraven på mannen som familjens försörjare upplevs ha minskat. Dock visar statistiken tydligt att kvinnan tar ut betydande större del av föräldraledigheten och på så vis kvarstår mannens roll som försörjare och kvinnans roll som huvudansvarig för hem och barn (ibid.). Mammor tar ut som nämnt ut mer föräldraledighet och vårdar även sjuka barn samt arbetar deltid i större utsträckning än pappor (IFAU 2019). Skillnader könen emellan på arbetsmarknaden, exempelvis då det kommer till att arbeta deltid, ökar ytterligare efter barnafödande (ibid.). Dubbelarbetet, att både förvärvsarbeta och ta ett stort ansvar för hem och barn, riskerar att leda till sjukskrivning och/eller ohälsa hos mamman men även ett ekonomiskt underlag i form utav lägre livsinkomst, sjukpenning och pension (SOU 2017: 101: 471). Pensionsmyndigheten (2018) hävdar att föräldraledigheten och deltidsarbete påverkar pensionen och beskriver att ”störst påverkan får det på pensionen om du ensam tar hela föräldraledigheten och sedan arbetar deltid under många år.”

Trots undersökningar som pekar på att Sverige är det mest jämställda landet i Europa, att samtliga av Sveriges riksdagspartier ställer sig bakom ett jämställt Sverige samt då forskning visar att det finns flera positiva aspekter för folkhälsan samt familjens hälsa är inte Sverige jämställt. Följande går att läsa i ett pressmeddelande från Regeringen (2017): ”Regeringen har satt upp ett mål om att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina liv, och där är vi

inte än”. Sverige är alltså i relativa mått mätt jämförbart men målet jämställdhet mellan kvinnor och män är trots det inte uppnått.

Det finns således ett spänningsfält mellan de ideal som råder i Sverige. Policy och mål har utformats för att närma sig ett jämförbart samhälle men statistik och fakta visar tydligt att vi inte är där än. Därmed är det relevant att undersöka hur de småbarnsföräldrar som önskar leva jämförbart i sitt föräldraskap upplever sin situation. Det är bland annat i dessa personers vardag som jämförbart föräldraskap testas, förhandlas, skapas, bortkastas eller kompromissas kring. För att förstå spänningsfältet mellan ideal och praktik är det av intresse av att undersöka hur det ser ut just där – i spänningsfältet.

Syfte

Syftet med studien är att undersöka hur småbarnsföräldrar som önskar ett jämförbart föräldraskap upplever det fungera i vardagen.

Frågeställningar

- Hur beskriver föräldrarna jämförbarhetsidealets möte med föräldraskapspraktiken?
- Hur resonerar föräldrarna om roll- och ansvarsfördelning sinsemellan?

Bakgrund

Jämförbart föräldraskap är komplext och går att se från flera olika aspekter och på olika nivåer. Nedan följer möjliga definitioner samt uppdelningar av begreppet jämförbarhet för att underlätta en förståelse av begreppet och dess komplexitet. Därefter följer en inblick i försäkringskassans regler och lagar gällande föräldraledighet, då det är något som återkommande berörs i studien.

För begreppet jämförbarhet finns några olika definitioner. Jämförbarhetsmyndigheten (2019) förklarar det med att ”kvinnor och män har samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter inom alla områden i livet” och att se och erkänna attityder, normer, ideal samt värderingar som i sin tur påverkar kvinnors och mäns livsvillkor (ibid.). På Nationalencyklopedin (2019) går det att

läsa följande definition av begreppet jämställdhet: ”Jämställdhet innebär att kvinnor och män har samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter inom alla väsentliga områden i livet.” En parallell dras till begreppet jämlikhet och skillnaden begreppen emellan beskrivs som att jämlikhet berör samtliga människors lika värde medan jämställdhet specifikt handlar om förhållandet mellan män och kvinnor (ibid.).

En uppdelning för att beskriva jämställdhet är den som benämns kvantitativ jämställdhet respektive kvalitativ jämställdhet (Nationalencyklopedin 2019). Kvantitativ jämställdhet beskrivs kunna mätas och handla om sådant som lika lön, lika arbetsvillkor och lika möjlighet till inflytande. En jämn könsfördelning uppnås då båda könen är representerade med minst 40 %. Den kvalitativa aspekten handlar om värderingar, villkor, regler och att maktförhållanden ska vara könsneutrala och inte avgöras av könsbestämda egenskaper. Den kvantitativa och kvalitativa aspekten påverkar varandra på så vis att om den ena aspekten av jämställdhet uppfylls är det större chans att den andra aspekten också har möjlighet att uppfyllas (ibid.). En annan uppdelning som görs är den mellan formell och reell jämställdhet. Formell jämställdhet beskrivs som formella och rättsliga förutsättningar medan den reella jämställdheten handlar om hur det ser ut i realiteten – hur det faktiskt är (ibid.).

Föräldradighet och försäkringskassan

Ett återkommande område i studien är föräldradigheten och hur denna fördelning har sett ut samt regler satta av Försäkringskassan. Därför presenteras en överblick av reglerna för en bättre förförståelse.

Försäkringskassan betalar ut föräldrapenning för totalt 480 dagar för ett barn (Försäkringskassan 2018b). Av dessa är 390 dagar på sjukpenningnivå vilket innebär att de baseras på den inkomst föräldern som tar ut dagarna har. Sjukpenningnivån är vanligtvis cirka 80 % av den inkomsten dock max 989 kronor per dag. De resterande 90 dagarna är på lägstanivå, vilket innebär att oavsett inkomst betalas 180 kronor per dag ut. Av det totala antal dagar är 90 dagar knutna till vardera föräldern. Detta innebär att föräldrarna inte kan avstå dessa dagar genom att överlåta dem till den andra föräldern. Tas de inte ut av den förälder de är knutna

till betalas pengarna inte ut. De 90 dagarna är på sjukpenningnivå och baseras således på föräldrarnas inkomst. I anslutningen till förlossningen finns det under 10 dagar möjlighet för båda föräldrarna att ta ut ersättning samtidigt (Försäkringskassan 2018a).

Orientering av kunskapsläget

För att skapa en bättre förståelse för samt få en överblick av hur kunskapsläget kring området jämställt föräldraskap ser ut presenteras tidigare forskning, i form utav studier och artiklar, samt rapporter och utgivna av relevanta myndigheter, regeringen, landsting och kommuner nedan.

Studierna och forskningen har hittats genom att söka på databasen Google Scholar samt LUBSearch. Sökord som används har varit ”Jämställt föräldraskap”, ”Föräldraskap”, ”Maskulinitet” och ”Genus”. För att få fram artiklar som granskats och varit av vetenskaplig karaktär har filtret ”peer reviewed” använts. Urvalet har sedan baserats på relevans samt utifrån hur många citeringar artiklarna haft. På LUBsearch fanns inga resultat när sökorden ”Jämställt föräldraskap” och filtret ”peer reviewed” användes och de andra sökorden fick således användas. Sekundärsökningar har gjorts då artiklarna tagit upp fakta genom att hänvisa till andra artiklar och det ansetts vara relevanta fakta för den aktuella studien. Som framkommit har även andra dokument använts. Dessa har producerats av huvudsakligen relevanta myndigheter, staten, regeringen och landsting och funnits via internetsökningar på området jämställt föräldraskap.

Syftet med sökningen har inte varit att undersöka kunskapsläget på så vis att ta hänsyn till allt som finns skrivet om området utan att få en bild av hur forskningsområdet ser ut idag. Avgränsningar har varit nödvändiga och en avgränsning har varit att tydligt fokusera på Sverige samt att huvudsakligen läsa de artiklar med stor räckvidd och många citeringar.

Jämställdhet

Vad är jämställdhet och hur ser forskningen kring jämställdhet ut? I artikeln *Vill MAN ha jämställdhet* (Wetterberg 2002) undersöks jämställdhetsbegreppet samt

hur män ställer sig till jämställdhet och jämställdhetsarbetet. Diskussionen kring hur män ska bli engagerade i jämställdhetsarbetet berör bland annat att det kan vara svårt för män att engagera sig i frågan då de upplever att de kommer förlora makt och att ”om jag ger ska jag få något istället” (Wetterberg 2002: 177). Det framgår att jämställdhetsfrågan är en politisk fråga och kan ses som en grund för demokratin. Wetterberg formulerar det på följande vis: ”Hänsyn och honor är vi alla och vi fostras tyvärr till att upprätthålla de negativa mönster vi lärt oss för detta. Vi kallar det för manligt och kvinnligt.” (Wetterberg 2002: 178). Vidare menas att kvinnor och män behandlas olika oavsett andra kategoritillhörigheter. Det vill säga oavsett om personen i fråga har funktionshinder, är infödd eller inflyttad svensk eller vilken ålder eller sexuell läggning personen har, så är könstillhörigheten en avgörande faktor för exempelvis vilken lön personen i fråga har eller kommer få - jämställdhetsbegreppet beskriver således maktrelationen kvinnor och män emellan, oberoende av andra maktsystem (ibid.).

En viktig utgångspunkt för jämställdhet beskrivs med att det inte enbart handlar om en förändring gällande kvinnors möjligheter och rättigheter utan även den att män ska kunna anamma de normer som kvinnor skapat, exempelvis inom reproduktivt arbete så som vård och omsorg (Wetterberg 2002: 54). Ytterligare en aspekt av jämställdhet är hur dessa sektorer, den reproduktiva och den produktiva, bör ses som lika viktiga (ibid.). Fanny Ambjörnsson (2018) diskuterar dessa sektorer och beskriver det reproduktiva arbetet som oavlönat arbete i hemmet med syftet att upprätthålla och återskapa medan det produktiva arbetet är arbete utanför hemmet och även avlönat. Ambjörnsson (ibid.) lyfter aspekten att det produktiva arbetet är beroende av det reproduktiva arbetet; den produktiva sektorn kan inte finnas utan den reproduktiva men att statusen på dessa arbeten ändå skiljer sig åt på så vis att det reproduktiva arbetet värderas lägre. I *Det oändliga moderskapet* (Augustsson & Harrysson 2015: 13) beskrivs även hur kvinnors obetalda arbete i hemmet inte värderas lika högt som männens förvärvsarbete, vilket i sin tur kan kopplas till det genusystem som innebär att det män gör får högre status än det kvinnor gör (Hirdman 1988: 63). Wetterberg (2002: 54) lyfter vikten av att synliggöra tankar likt dessa, inte bara på en politisk nivå utan även i vardagen.

Jämställt föräldraskap

Då det kommer till jämställdhet inom just föräldraskapet, eller jämställt föräldraskap, finns det flera studier som undersöker eller berör detta område. I skriften *Maskulinitet och jämställdhet – en introduktion till att förändra mansnormen* (Sveriges kommun och landsting 2018: 12) framkommer det att fram tills att barnet har fyllt 2 år har barnets pappa i snitt varit hemma 100 dagar medan mamman i snitt har varit hemma 400 dagar. Det är mindre än två procent av papporna med småbarn som arbetar deltid för att ta hand om barn medan motsvarande siffra för mammorna är 34 procent. Att föräldrarna delar lika på föräldradagarna är ovanligt och det sker endast hos 15 procent av föräldrarna. I de fall det sker har oftast både mamman och pappan långa utbildningar och höga löner (ibid.).

Johansson och Klinth (2007: 20) menar dock att pappor idag tar ett större ansvar än tidigare då det kommer till både barn och hem och att de upplevda kraven på mannen som familjens försörjare har minskats samtidigt som bilden av en mer omvårdande familjefar fått plats. Statistiken talar dock om för oss att mannen fortfarande tar ett större ansvar som försörjare än kvinnan medan kvinnan tar hand om hem och barn i större utsträckningen. Män deltar således mer i hemmet och med barnen men kvinnan har fortfarande huvudansvaret. Det kan leda till att mannen får de roligare delarna av föräldraskapet medan kvinnan får resterande delar (ibid.). Wetterberg (2002: 175) lyfter att en viktig faktor för ett jämställt föräldraskap är den del av föräldraledigheten som är knuten till vardera föräldern då det kan fungera som ett stöd för pappan i relation till arbetsgivaren, men även i förhandlingen som kan uppstå föräldrarna emellan gällande vem som ska vara föräldraledig. Detta stämmer även med vad som framkommer i *Det oändliga moderskapet* (Augustsson & Harrysson 2015: 10) där det beskrivs att de knutna dagarna direkt påverkar hur mycket föräldraledighet papporna tar ut.

Det beskrivs även att mindre hänsyn generellt tas till kvinnors arbetssituation än männens arbetssituation trots att det i studien endast var kvinnorna som fått negativa konsekvenser på arbetet i samband med föräldraledigheten (Augustsson & Harrysson 2015: 15). Mäns arbete prioriteras högre än kvinnors arbete, både av

männen och kvinnorna, och en anledning till det sades vara just att männens lön generellt var högre (Augustsson & Harrysson 2015: 11).

I Statens offentliga utredningar (SOU 2017: 101: 482-483) framgår följande:

En längre föräldraledighet och en sned fördelning av ansvaret för hem- och omsorgsarbete när barnet är litet tenderar också att cementera mönster även avseende senare fördelning av obetalt och betalt arbete.

Barnets behov och barnets möjlighet till anknytning till föräldrarna är även centrala områden då det kommer till jämställt föräldraskap. SOU 2017:101 pekar på att det i dagsläget, när kvinnor tar ut betydande mycket mer föräldraledighet än männen, i flera fall kan innebära att barnet går miste om en nära anknytning till båda sina föräldrar, och inte bara mamman (ibid.). När mamman är hemma mycket med barnen och på så vis spenderar mycket tid med barnen när de är små får de ett försprång i omsorg och anknytning (Sveriges kommuner och landsting 2018: 20). Detta försprång finns ofta kvar även när barnen blivit äldre och på så vis blir mamman förstahandsföräldern, enligt mamman själv, pappan samt barnet. Detta kan bland annat bli tydligt genom att barnet ofta vänder sig till mamman eller föredrar att få hjälp av mamman. Även hos mamman kan omvårdnaden förstärka omvårdnadsbeteendet ytterligare. Under rätt förutsättningar är det möjligt för ett barn att ha parallella anknytningar till flera anknytningspersoner, snarare än att knyta an till en först och sedan en annan. Det framgår även att risker hos barnet att utveckla nedstämdhet och ångest eller bråkighet minskar om det finns en engagerad pappa (ibid.). Wetterberg (2002: 139) diskuterar fördelar med att dela på föräldraansvaret på följande vis:

Att dela på det praktiska ansvaret för föräldraskapet är inte bara något som gagnar relationen mellan mamman och pappan. Det är framförallt något som gagnar relationen mellan barn och förälder, oavsett mamma eller pappa.

Pappan och maskulinitet

En viktig del av jämställdhetsarbetet och det jämställda föräldraskapet är mamman och pappans roller och hur dessa sett ut och ser ut. Pappan och maskulinitet är ett område som forskning kring jämställt föräldraskap återkommer till ofta och mycket

– det tycks vara ett omdiskuterat område. I *Maskulinitet och jämställdhet – en introduktion till att förändra mansnormen* (Sveriges kommuner och landsting 2018) står det skrivet att jämställdhetsarbetet måste involvera män samt de normer som råder kring manlighet då dessa kan ses som ett hinder för jämställdheten.

Även mannens utanförskap under graviditeten och småbarnsåren framkommer som problematiskt (Wettergren 2002: 137). Det framgår att mannens upplevelse knappt får någon uppmärksamhet under graviditeten, förlossningen eller inför det kommande föräldraskapet. Detta syns bland annat i kontakt med mödrahälsovård och barnhälsovård. Mannens ansvar och vad som kommer att krävas av honom diskuteras inte och inte heller det faktum att familjen går från att vara en dyad till att vara en triad. Wetterberg menar att detta i många fall leder till en känsla av just utanförskap vilket i sin tur kan leda till att mannen hamnar i den traditionella manliga rollen som familjefar och med ett ekonomiskt ansvar. Detta visar sig bland annat i att många män arbetar mer under småbarnsåren (ibid.). Även Sveriges kommuner och landsting 2018: 15-16) skriver om vikten av mödrahälsovård och barnhälsovård då dessa aktörer möter den absoluta majoriteten av blivande och nyblivna föräldrar just när föräldrarna är mitt uppe i att skapa sina roller och en ansvarsfördelning. Dessa aktörer blir på så vis ”naturliga samtalspartner i frågor om föräldraskap och barns hälsa” och kan med sin normerande roll på så vis främja utvecklingen av ett jämställt föräldraskap bland annat genom att öka pappors delaktighet (ibid.).

Mamman och femininitet

Kvinnans roll i föräldraskapet är även något som återkommande berörs i forskning kring jämställt föräldraskap, dock på annat vis än mannens roll. Augustsson och Harrysson (2015: 12) menar att pappor anser att mamman är ”den naturliga föräldern” och att mammorna på grundval av det bör ta ut längre föräldraledighet. Även en bild av mamman som bättre på att ta hand om barnet och att mammorna skulle må dåligt av att inte vara hemma med barnet länge framkommer (ibid.). Mamman ses som huvudansvarig för barnet, både enligt mammorna och papporna, ett huvudansvar som beskrivs som krävande och stressfyllt (Augustsson & Harrysson 2015: 14). Papporna beskriver även en känsla av att mammorna är ”snåla med barnet” beskrivs (Augustsson & Harrysson 2015: 12).

Föreställningen av mamman som huvudansvarig går även att utläsa i studien (Augustsson & Harrysson 2015: 13) då det manifesteras i en vardaglig situation, nämligen gällande mammans behov i form utav sömn. Mammornas sömn diskuteras i studien och lika så pappornas behov av sömn. Det beskrivs hur papporna behöver sin sömn för att de arbetar och att mammorna därför kan ta hand om barnen på nätterna. I studien framkommer det att denna uppdelning sedan håller i sig även efter det att mammorna slutar vara föräldralediga (ibid.). För flera mammor riskerar detta att leda till sömnproblem som även håller i sig långt efter föräldraledigheten (Augustsson & Harrysson 2015: 14).

Sammanfattning av kunskapsläget

En återkommande aspekt som Wetterberg (2002), Johansson och Klinth (2007) och Sveriges kommuner och landsting (2018) lyfter är mannens roll, exempelvis då det gäller delaktighet i jämställdhetsarbetet. Det handlar om att engagera män i jämställdhetsarbetet samt att som man ha möjlighet att närma sig de kvinnligt kodade egenskaperna och normerna och på så vis våga bryta mot de manliga, ibland hindrande, normerna. Även mannens utanförskap under graviditet och förlossning framkommer som hindrande för ett jämställt föräldraskap. Augustsson och Harrysson (2015) har mer fokus på mammans roll och beskriver att mamman anses vara den ”naturliga föräldern”. Det, i kombination med att mammans behov av exempelvis sömn ställs under pappans behov av sömn, påverkar även hur rollerna inom familjen tar form.

Det framkommer tydligt att pappor generellt tar ut mindre föräldraledighet än mammor och detta problematiseras direkt eller indirekt i samtliga artiklar och studier. Exempelvis lyfts det att de mönster som bildas när barnet är litet tenderar att kvarstå. Att dela på ansvaret för hem och barn gynnar samtliga relationer inom familjen samt barnets utveckling och hälsa. Två studier (Wetterberg 2002, Augustsson & Harrysson 2015) lyfter att de dagar som enligt lag är knutna till den ena föräldern direkt påverkar hur uttaget av dagarna fördelas.

Teori

I de tidigare studierna, som presenterats i föregående kapitel, framkommer normer kring manlighet och kvinnlighet som centrala utgångspunkter. Det förekommer användning av teorier kring genus. Detta fungerar således som ett analytiskt och teoretiskt verktyg även för den aktuella studien. För att tolka föräldrarnas utsagor kring önskan att leva jämställt i föräldraskapet och hur det upplevs i vardagen används ett socialkonstruktivistiskt utgångsläge. Detta öppnar i sin tur upp för teorier kring genus, närmare bestämt Yvonne Hirdmans teori om genus samt det genussystemet Hirdman beskriver.

Socialkonstruktivism

Studiens vetenskapsteoretiska utgångspunkt är socialkonstruktivism. I boken *Socialkonstruktivism – positioner, problem och perspektiv* av Sören Barlebo Wenneberg (2010: 10) framgår att ”socialkonstruktivism innebär att man ska akta sig för att uppfatta sociala handlingar som naturliga (i den bemärkelsen att de inte skulle kunna vara annorlunda)”. Med denna utgångspunkt är kunskap socialt konstruerad (Wenneberg 2010: 29). Det betyder således att en utgångspunkt för den aktuella studien är att handlingar och företeelser så som hur föräldraskap, faderskap, moderskap och jämställdhet uppfattas, är konstruerat och ständigt rekonstrueras. Ett återkommande och centralt begrepp i denna studie, som ur ett socialkonstruktivistiskt perspektiv kan anses vara socialt konstruerat, är genus.

Genus och genussystemet

Yvonne Hirdman (1988: 50), professor i historia, beskriver begreppet genus som den komplicerade kunskapen om ”manligt” och ”kvinnligt” samt hur just dessa kategorier ständigt ”görs”. Ingen föds som man eller kvinna utan att dessa kategorier skapas genom kulturella tankefigurer (Hirdman 1988: 51). Hirdman (1988: 49) menar även att begränsningar som finns för kvinnor, samt den kvinnliga underordningen inte är givet av naturen. Ordningen mellan könen upprätthålls på flera olika nivåer, som genom kulturell överlagring, social integrationsnivå men även på den individuella nivån och hos både män och kvinnor. Således är även kvinnor med och upprätthåller sin underordning då de är lika integrerade i systemet som männen (Hirdman 1988: 53). Dessa idéer om vad som är kvinnligt respektive manligt är komplexa och svåra att förändra.

Hirdman lanserade även begreppen genussystemet i Sverige genom sin artikel *Genussystemet – reflexioner kring kvinnors sociala underordning* utgiven 1988. Hirdman (1988:51) menar att genussystem utgör grunderna för de ekonomiska, politiska och sociala förhållandena som råder. Genussystemet upprätthålls av, eller utgår ifrån, två principer, nämligen följande:

1. Dikotomin. Isärhållandet av manligt och kvinnligt och att dessa inte bör blandas ihop. Gällande dikotomin och isärhållandet mellan manligt och kvinnligt menar Hirdman att denna uppdelning sker inom nästintill samtliga områden och nivåer av en mans eller kvinnas liv. Manligt och kvinnligt skapas genom att ses som varandras motsatser (Hirdman 1988: 52).
2. Hierarkin och mannen som norm. Gällande hierarkin och mannen som norm påverkar denna princip ordningen på så vis att mannen blir överordnad kvinnan och kvinnan ses som ett undantag, medan mannen är normen (Hirdman 1988: 63). Mannen ses som det positiva och kvinnan som det negativa. Det som mannen gör tilldelas automatiskt ett större värde (ibid.).

Metod

Kvalitativ metod

Metoden som valts är den kvalitativa metoden och således inte den kvantitativa metoden. Det som skiljer dessa metoder åt förenklat att inom den kvalitativa metoden ligger fokus på ord snarare än siffror, vilket är fallet inom den kvantitativa metoden (Hjerm, Lindgren & Nilsson 2014: 83). En annan skillnad mellan kvalitativ metod och kvantitativ metod är den om man som forskare utgår från en hypotes som prövas genom insamling av material medan man inom kvalitativ metod låter insamling av data styra den teoretiska delen och användning av begrepp i större utsträckning (Bryman 2018: 487). I arbetet med denna studie har vikten legat vid det insamlade materialet, empirin, som fått styra studiens riktning i större utsträckning än en redan formulerad teori eller hypotes. Bryman (ibid.) menar att det även går att skilja dessa metoder åt då det gäller målet med forskningen att få ett generaliserbart resultat, likt inom kvantitativ forskning, eller att få en kontextuell förståelse, vilket eftersträvas i kvalitativ forskning. Målet med denna studie är att

undersöka småbarnsföräldrarnas upplevelser av just önskan att leva jämställt och således att få en kontextuell förståelse snarare än att skapa ett generaliserbart resultat – för att nå ett generaliserbart resultat hade fler intervjuer behövt äga rum och dessa hade troligen inte varit lika ingående då, utan snarare utformats som enkäter. Bryman (ibid.) beskriver hur man inom kvalitativ forskning eftersträvar en förståelse för ”beteenden, värderingar och åsikter i termer av den kontext i vilken undersökningen genomförs” vilket stämmer väl överens med den aktuella studien. Detta leder även till en möjlig uppdelning mellan hård och reliabel data jämfört med rika och fylliga data där det sistnämnda gäller kvalitativ forskning (ibid.). Inom kvantitativ forskning är data oftare entydig och mätningar objektiva medan dessa inom den kvalitativa forskningen snarare beskrivs som fylliga och inte har samma objektiva utgångsläge. Även skillnad mellan perspektiv då det kommer till begreppen makro och mikro beskrivs, där mikro är det begrepp som oftast beskriver den kvalitativa forskningen på så vis att man inom kvalitativ forskning undersöker en begränsad aspekt av verkligheten (ibid.) likt i denna studie den begränsade verkligheten då det gäller jämställt föräldraskap och föräldrarnas upplevelse av denna begränsade verklighet.

Metod för att samla in material

Kvalitativ semistrukturerad intervju

För att samla in empiri har fem semistrukturerade intervjuer genomförts, med tre kvinnor och två män. Dessa har skett ansikte mot ansikte samt över videosamtal. Bryman (2018: 557, 561) beskriver hur kvalitativa intervjuer välkomnar en viss rörelse utefter vad intervjupersoner anser vara av relevans och intresse. Då den aktuella studien undersöker just småbarnsföräldrars upplevelser är detta en lämplig metod då kvalitativa intervjuer öppnar upp för en flexibilitet utefter intervjupersonens perspektiv. Intervjuer var även lämpliga på så vis att metoden gav möjlighet till en längre och mer ingående diskussion än vad exempelvis enkäter hade gjort, vilket i större utsträckning möjliggör den efterfrågade förståelsen.

Att intervjuerna var av semistrukturerad karaktär innebär att intervjuerna hade en viss struktur men att det går att göra avstick från denna. Vanligt är att forskaren har en intervjuguide med teman att utgå från (Bryman 2018). Dessa teman lämnar mycket utrymme för intervjupersonen att svara fritt och kan komma att diskuteras

i en annan ordning än den de följer i intervjuguiden. Andra teman än de i intervjuguiden kan bli aktuella (ibid.). Så var även fallet i denna studie då intervjuerna utgick ifrån en lista med teman, som kommit fram genom det aktuella kunskapsläget samt studiens syfte och frågeställningar (se bilaga 2). Dessa teman var sedan till stor hjälp under intervjuerna men en flexibilitet efter situationen och intervjupersonen var möjlig.

Fokusgrupper och mailintervju

I början av studien övervägdes även fokusgrupper och mailintervjuer. Dock gjordes en övervägning att fokusgrupper kan hämma respondenterna exempelvis då grupstrycket kan påverka respondenterna – en norm kan uppstå inom gruppen. Detta hade i sig kunnat vara av intresse att undersöka men då studiens forskningsområde snarare är upplevelser av att önska leva jämställt finns här en överhängande risk att en viss föreställning av vad jämställt föräldraskap är skulle ta över eller att respondenterna skulle vilja framställa sig som mer jämställda än vad de är i verkligheten. Det hade dock varit av intresse att följa diskussionen om vad jämställt föräldraskap är men då studien huvudsakligen fokuserar på upplevelser av att försöka uppnå jämställt föräldraskap i praktiken är risken stor att denna metod inte fungerat bra ihop med frågeställningen. Mailintervjuer valdes bort då det blir svårt att läsa av känslor, kroppsspråk, följdfrågor och så vidare vilket gjordes möjligt under de genomförda direkta intervjuerna samt intervjuerna med videosamtal.

Urval

Urvalet för studien var ett så kallat målinriktat urval. Bryman (2018: 495) beskriver detta urval som ett icke-slumpmässigt urval där deltagarna istället väljs ut på ett strategiskt vis. De som väljs ut ska således vara relevanta för studien och dess syfte och frågeställningar (ibid.).

De personer som eftersöktes för intervjuer i den aktuella studien var föräldrar med barn under 3 år som önskar leva jämställt i sitt föräldraskap samt levde i en heterosexuell relation. Det var därför dessa som efterfrågades. Att personerna skulle vara föräldrar var således för att kunna ta del utav deras erfarenheter från vardagen i föräldraskapet. Att barnen skulle vara små berodde på att de tydligt skulle minnas,

och befinna sig i eller nyligen befunnits sig i, den roll- och ansvarsfördelning som kan tänkas ske i barnets tidiga år. Att de skulle ha en önskan att leva jämställt i föräldraskapet berodde på att studien syftar till att undersöka just hur de personer som har önskan och viljan att leva jämställt upplever det och därför för att hålla fokus på syftet. Att personerna skulle leva i en heterosexuell relation berodde på att jämställdhet handlar om just makt mellan män och kvinnor.

Sökandet efter dessa personer gjordes genom att sätta upp affischer på offentliga platser så som bibliotek, anslagstavlor och genom publicering av samma affisch på sociala medier (se bilaga 1). Från en början inkom svar från 18 personer varav 17 kvinnor och en man. En del av dessa personer var bekanta sedan tidigare och en del var helt okända personer. Här gjordes ett urval och personer som var helt okända sedan tidigare blev aktuella för intervju. Detta urval gjordes för att undvika en redan etablerad bekantskap med intervjupersonen då det skulle kunna komma att påverka intervjun på olika vis. Bland de personer som då var kvar var en del bosatta i Skåne och en del bosatta i andra delar utav Sverige. Till en början valde jag att kontakta de personer som var bosatta i Skåne för att bestämma tid och plats för en direkt intervju. Då en del personer inte svarade eller på andra sätt uteblev valde jag att även kontakta personer som var bosatta i andra delar av Sverige för att komma överens om telefonintervju med video. Då det endast var en man som svarade fattades beslutet att gå ut med annonsen igen, nu riktad mot just pappor. Detta ledde till kontakt med en man men tid för intervju gick inte att boka då det uppstod praktiska hinder. För att i studien kunna ha med både män och kvinnors berättelser av det jämställda föräldraskapet, och för att undvika att det endast var en man som intervjuades, jämfört med tre intervjuer med kvinnor, genomfördes en intervju med en för mig bekant man. Bryman (2018: 495), menar att man ofta eftersträvar en variation då det kommer till viktiga egenskaper och aspekter, vilket kön i denna studie anses vara med tanke på de undersökta områdena jämställdhet samt genus.

Vid intervjun med personen som sedan tidigare var bekant var en viss medvetenhet av hur detta kunde påverka intervjun motiverad. Där av eftersträvades att ställa frågor och följdfrågor på liknande vis som vid de övriga intervjuerna och att inte tolka intervjupersonen eller dra slutsatser snabbare vid denna intervju. Intervjupersonen informerades även om detta förhållningssätt och att det var av vikt

att intervjupersonen försökte bortse från den redan etablerade relationen och tidigare informationsutbyte och detsamma gällde givetvis intervjuaren. Pål Redstad (2007: 90) menar att det finns vissa risker med att intervjua bekanta personer men likaså finns fördelar med detta. Då han i en studie intervjuat både bekanta personer och för honom inte bekanta personer finner han att deras utsagor inte skiljer sig åt, exempelvis då det gäller sanningshalt (ibid.). Denna beskrivning stämmer väl in i den aktuella studien. Vid intervjutillfället har således medvetenhet om teoretiska bekymmer med att intervjua en bekant person funnit och vid senare skede, då samtliga intervjuer genomförts, har en uppfattning av att intervjun med den bekanta varit lika ärlig och sann tagit plats.

Då urvalet i den aktuella studien var ett målstyrt sådant kan inte resultatet antas kunna generaliseras till en större population (Redstad 2007: 90). Det är inte heller syftet med studien. Syftet är istället att få en inblick i samt exempel på de intervjuade personernas upplevelser av att önska och försöka leva jämställt i föräldrskapet.

Genomförande och kodning

Först intervjuades samtliga personer en och en. Intervjuerna spelades in med hjälp utav en dator. Intervjuerna ägde rum i neutrala miljöer, i hemmet eller över videosamtal (i hemmet). En intervju ägde rum i ett grupprum, två av dem ägde rum i intervjupersonens hem och resterande två intervjuer skedde över videosamtal och den intervjuade personen befann sig i sitt hem. Dessa beslut har fattats utefter hur lokalerna kan komma att påverka intervjun. Pål Repstad (2007: 95) menar att det är av vikt att välja en plats där intervjun kan ske ostört samt där intervjupersonen kan känna sig som hemma. Därav har dessa val med en neutral plats alternativt hemma hos intervjupersonen varit aktuella. Förutsättningarna var dock varit lite olika beroende på om intervjuerna skedde hemma (med närvarande barn) eller i en neutral miljö, utan barnen, vilket kan tänkas påverka intervjupersonen och intervjuerna, men utifrån de praktiska möjligheterna ansågs det som lämpliga val. Efter att intervjuerna ägt rum transkriberades samtliga intervjuer noggrant och inga delar utelämnades. Detta då delar som inte i ett första stadie verkar relevanta senare kan visa sig vara det. Dokumenten som detta resulterade i skrevs ut i pappersformat och kodningen, tematiseringen och analysen kunde påbörjas. Målet med kodningen

var att, liksom Mikael Hjerm, Simon Lindgren och Marco Nilsson (2014: 91) föreslår, hitta olika beståndsdelar och teman och att på så vis reducera materialet till något hanterbart. De menar att ”målet är att i slutändan identifiera de allra mest centrala dragen i det material som studeras” (ibid.) vilket stämmer med det tillvägagångssätt som används i den aktuella studien.

Kodningen följde följande steg:

1. Allt material lästes igenom med eftersträvan att vara så ”öppen” i huvudet som möjligt, det vill säga inte ha några särskilda strategier eller teorier.
2. Allt material lästes därefter igenom igen och det som framstod som intressant och återkommande markerades. Detta antecknades på ett block som koder.
3. Koderna sorterades i teman, och på detta vis framstod fyra teman som viktiga och övergripande
4. Därefter gick materialet igenom ytterligare en gång och uttalanden markerades utefter vilket tema de passade till och även möjliga citat markerades
5. En karta över intervjupersoner och teman (vilka kategorier de berörde under varje tema) gjordes
6. Kartan granskades och nya mönster upptäcktes, vilka undersöktes vidare
7. Detta resulterade i tre teman med flertalet underkategorier

Forskningsetik

Forskningsetik och etiska principer är viktigt att ta hänsyn till och vara medveten om. Bryman (2018: 171) diskuterar detta och lyfter bland annat informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet. Dessa olika krav ska tas hänsyn till vid insamling och behandling av information. Informationskravet handlar om att informera de aktuella personerna (i denna studie intervjupersonerna) om syftet med studien samt att medverkan sker på frivillig basis och således kan de välja att hoppa av när de vill utan angiven anledning. Samtyckeskravet handlar om att deltagarna helt själva kan bestämma över sin eventuella medverkan i studien. Konfidentialitetskravet berör aspekten att behandla information och de aktuella

personerna med konfidentialitet. De uppgifter som samlas in får enbart användas i för den aktuella studien och studiens syfte (nyttjandekravet) (ibid.).

Med hänsyn till dessa etiska principer fick samtliga intervjupersoner god tid innan intervjun ett informationsbrev mailat till sig. I detta informationsbrev fanns information om studiens syfte och kommande publicering. Det framgick även att intervjun skulle spelas in och att filen i ett senare skede skulle raderas, efter det att transkriberingen var genomförd. Det fanns information om att deltagandet i intervjun var helt frivilligt och att intervjun kunde avbrytas om så önskades. Intervjupersonen tillfrågades om hen ville ta del av studien i ett senare skede och informerades om hur kontakt kunde tas vid frågor eller åsikter. Under analysens process togs hänsyn till personernas hela historier, även då delar av berättelsen lyftes upp, med syftet att inte förvränga vad intervjupersonen sagt. Det togs även hänsyn till att vissa uppgifter var så pass unika eller ovanliga att det var bättre att utelämna dessa eller omformulera dessa med tanke på intervjupersonens anonymitet.

Förförståelse – författarens roll

Under hela processen har det eftersträvat en medvetenhet om egen förförståelse för området och även författarens roll i samtliga delar av processen. Då viss förförståelse finns inom området i form utav egna erfarenheter av föräldraskap har eventuell påverkan på grund av detta varit något som återkommande reflekterats över. Att finna fördjupat kunskap genom fakta och forskning bidrar till en mer mångfacetterad syn på frågan – fler perspektiv har fått plats. Fakta och forskning är även det som legat till grund för de teman som utarbetats och bildat en intervjuguide. Under intervjuerna har även denna etablerade kunskap varit till hjälp för att ställa relevanta följdfrågor, utan att riskera att bli låst i egna erfarenheter eller ett snävt perspektiv alternativt förutfattade meningar. Således har egna erfarenheter fått mindre plats med hjälp utav att relevant fakta och forskning fått större plats.

De egna erfarenheterna inom området har dock även fungerat som en hjälp då syfte och frågeställningar formulerats men även på så vis att de fakta och den forskning som tagits del av lättare har relaterats till och på så vis blivit mer ledande. Bryman (2018: 564) menar att det kan vara en viktig del av arbetet att bli bekant med den

miljö intervjupersonerna befinner sig i för att kunna tolka och förstå personen i fråga. Följdfrågor under intervjuerna kan tänkas ha fått en mer naturlig form liksom intervjuerna i stort.

Intervjupersonerna har inte tagit del av denna information om egna erfarenheter av föräldraskap vid tillfälle för intervjuerna då det inte ansågs relevant. Detta för att tydliggöra författarens roll som just författare och således inte riskera att hamna i en situation där författarens erfarenheter diskuterades utan behålla fokus på intervjupersonens egna upplevelser och erfarenheter i frågan.

Studiens tillförlitlighet

För att mäta tillförlitligheten i en studie används vanligen begreppen validitet (giltighet) och reliabilitet (tillförlitlighet) där det förstnämnda handlar om en medvetenhet om ifall man mäter det man utger sig för att mäta och det sistnämnda innebär att samma resultat skulle framkomma om studien gjorde igen av någon annan (Justesen & Mik-Meyer 2012: 34). Dessa begrepp är dock formade utifrån en kvantitativ forskningstradition vilket försvårar användningen av dem på kvalitativ forskning (ibid.). Lise Justesen och Nanna Mik-Meyer menar vidare att dessa begrepp i viss mån översätts och trots svårigheterna används inom kvalitativ forskning men att det även formulerats alternativ utifrån vilken vetenskapsteoretisk ståndpunkt forskningen antar (ibid.).

Angående konstruktivism och kvalitetssäkring sammanfattar och skriver Justesen och Mik-Meyer (2012: 40-41) om flera olika begrepp som är lämpliga att använda. Dessa begrepp är följande: reflexivitet, genomskinlighet, övertygande, relevant och intressant. Då begreppen således lämpar sig för den aktuella studien kommer dem beskrivas här under och kopplas till den aktuella studien.

Reflexivitet påminner om transparensriteriet, på så vis att författaren ska vara transparent då det kommer till reflektioner men även sin egen roll och förförståelse inom området. Hur dessa påverkar studien ska reflekteras kring och diskuteras i studien (Justesen & Mik-Meyer 2012: 41). I den aktuella studien har reflexivitet visats på så vis att en reflektion kring författarens förförståelse har ägt rum, där både positiva och negativa aspekter av denna har diskuterats. En medvetenhet om denna påverkan har även funnits med under hela processen. Då det gäller begreppet

genomskinlighet är det viktigt att motivera sina val, exempelvis då det kommer till metod och tillvägagångssätt i studien (ibid.). Detta har gjorts i den aktuella studien - metod har diskuterats och likaså tillvägagångssätt. Exempelvis har diskussion förts kring varför intervjuer har ansetts lämpliga och på vilket sätt studien antar en kvalitativ form och hur dessa stämmer överens med syfte och frågeställningar. Detta möjliggör för läsaren att göra egna bedömningar av valen som fattats (ibid.). Studien bör vara *övertygande, relevant och intressant* (ibid.). Med det menas att studien ska anses bidra med relevant information och kunskap och analysen ska vara trovärdig och lika så övertygande. Dessa bedömningar är huvudsakligen individuella och därav är det även upp till läsaren att göra denna bedömning (ibid.). Som forskare går det dock att hävda, utifrån tidigare forskning och aktuellt kunskapsläget, att det finns relevans och intresse för den aktuella studien.

Empiri och analys

De övergripande teman som framkommit genom kodningen har varit följande:

”Ideal möter praktik - det sköra jämställdhetsidealet och revansch”, ”Att vara fast i rollerna - mamman som nummer ett och pappans otydliga roll” samt ”Mammans behov som underordnade – sömn och egna intressen”. Dessa teman presenteras här under i nämnda ordning, med kopplingar till kunskapsläget och nämnda teorier. Intervjupersonerna kommer benämnas K1, K2, K3, M1 och M2 där ”K” står för kvinna och ”M” för man.

Ideal möter praktik – det sköra jämställdhetsidealet och revansch

Det sköra jämställdhetsidealet

Samtliga intervjupersoner uttrycker att de har en önskan att leva jämställt i föräldraskapet. Bilden av vad jämställdhet innebär skiljer sig dock en del mellan intervjupersonerna. En del beskriver det som att dela exakt lika på alla sysslor, vilket går att diskutera utifrån begreppet kvantitativ jämställdhet (Nationalencyklopedin 2019). Aspekter som lyfts inom denna syn på jämställdhet är exempelvis att ta hand om barnet varannan natt, ta ut lika mycket föräldraledighet, lämna och hämta på förskolan lika ofta och att ge varandra lika mycket tid till återhämtning. En annan syn på jämställdhet som framkommer är att det inte är nödvändigt att dela exakt lika inom samtliga områden men att fördelningen av föräldraansvaret i stort är jämnt, även här mätt i huvudsakligen

kvantitativa mått, men även med inslag av kvalitativa mått. Exempelvis lyfter K2 aspekten att ta lika mycket hänsyn till båda föräldrarnas behov. Jämställdhet lyfts även som ett ideal och ett mål, och benämns av M2 som ”nästintill en ideologi”.

Nästan samtliga intervjupersoner beskriver, direkt eller indirekt, skillnaderna mellan de förväntningar och planer som funnits innan barnets födelse och hur föräldraskapet sedan tagit form – ett möte mellan jämställdhetsidealet och föräldraskapspraktiken framkommer. Flera intervjupersoner berättar att de under graviditeten har haft en klar, och gemensam bild, av att de skulle dela exakt lika på föräldraledighet och ansvar för barnet i övrigt. Därefter blir det tydligt att dessa ideal inte fullt ut har gått att uppfylla i praktiken.

K2 beskriver det på följande vis:

Vi hade ingångsvis, när jag var gravid, en väldigt bestämd bild av att vi skulle dela på asså allt rakt av. Han skulle vara hemma lika mycket som jag, vi delade på allt, men sen så har det ändrats litegrann...

M1 uttrycker att ”det är mycket i föräldraskapet som inte är som man trodde och vissa saker är som man trodde fast ändå inte” och K3 säger att ”den här teorin om att vi ska få sova lika mycket och göra allting exakt lika mycket, det är ju svårt att få till”.

Faktorer som genom intervjuerna framkommer påverka detta utfall är bland annat barnets preferenser, föräldrarnas psykiska och fysiska hälsa, barnets fysiska hälsa, tankar kring ekonomin samt hinder i form utav att vara borta från arbetet eller studier. Föräldrarna beskriver även hur deras tankar kring jämställdhet och vad som är ett jämställt föräldraskap har påverkats och i viss mån förändrats. Som nämnts var det flera av de intervjuade som menade att de under graviditeten hade tänkt sig ett jämställt föräldraskap och att detta innebar att dela på allt exakt lika inom samtliga områden men majoriteten av intervjupersonerna som haft denna bild har sedan landat i att det inte behöver vara att dela exakt allt lika utan istället att dela det totala ansvaret lika. Här beskriver K1 att delar så som barn, hem och ekonomi kan väga lika tungt var för sig. Det framkommer att många av mammorna fått ett

större ansvar för barn än vad som i ett tidigare stadie varit tanken medan papporna då har fått ett större ansvar för hem och/eller ekonomi. K1 och M2 berättar om nätter som skulle delas lika men barn som ropar efter mamma och de justeringar detta kommit att innebära i föräldraskapet och ansvarsfördelningen. M2 berättar att mamman hand om barnet på natten för att familjen totalt sett ska få mer sömn medan pappan tar tag i disken medan mamman nattar. För K1 innebar ansvarsfördelningen att mamman lekte med barnen medan pappan lagade mat. För K2 blev det en upptäckt att mamman trivdes bra med att vara hemma medan pappan inte mådde bra av föräldraledigheten och ville tillbaka till arbetet. K1 berättar om psykisk ohälsa i samband med föräldraskapet och att den fördelning de planerat därför inte fungerade som förväntat. Det framkommer även att K1 kontaktat barnavårdscentralen angående pappans mående och fått som svar att det låter som någon form utav förlösningsdepression men att detta sedan inte följts upp och samtalskontakt eller behandling inte har erbjudits honom. Mamman däremot har erbjudits samtalskontakt för sitt mående, då även hon mått dåligt. M2 berättar om ”samhällets fasta liksom oflexibilitet” som försvårat för honom att vara flexibel då det bland annat kommer till föräldraledigheten.

En del av intervjupersonerna var nöjda med det upplägg som tagit form då deras bild av jämställdhet som nämnts hade justerats i takt med att föräldraskapet och fördelningen gjorts gällande, medan resterande del av intervjupersonerna uttryckte frustration i och med att idealet var svårt att uppnå. Gällande om intervjupersonerna ansåg sig leva jämställt i dagsläget såg uppfattningarna olika ut men samtliga intervjupersoner uttryckte att det fanns delar som kunde förbättras. K2 beskriver att ”Det finns alltid utrymme för förbättringar” och berättar därefter om ett behov att dra sig tillbaka. De par som lyckats följa sitt ideal då det gäller att dela på föräldraledigheten rakt av (K3 och M1) berättar inte om varken fysiska eller psykiska besvär för någon i familjen, varken för föräldrar och/eller barn, och inte heller nämns ekonomi som problematiskt vilket kan tänkas innebära att dessa delar inte varit framträdande problem för familjen. Bidragande faktorer för att kunna leva efter de tankar som funnits med sedan tidigare tycks vara förståelse ifrån arbetsgivares håll och samsyn föräldrarna emellan, tillsammans med frånvaro av de hindrande faktorerna. Dock uttrycker även de föräldrar som lyckats dela på föräldraledigheten lika att det finns områden som skulle kunna förbättras. K3

uttrycker att hon anser att de har det mer jämställt än hon haft det i tidigare relation men att ”sedan är det ju alltid vissa grejer som man vill ha mer jämställda. Städning och sådant”.

Angående förväntningar från samhället och möjlighet att ta ledigt från arbete eller studier beskriver Johansson och Klinth (2007: 20) att de förväntningar som finns på pappan som förvärvsarbetande är en försvårande faktor då det kommer till att förverkliga ett jämställt föräldraskap. Sveriges kommuner och landsting (2018: 15-16) nämner mödrahälsovården och barnavårdscentralen som viktiga aktörer för att främja ett jämställt föräldraskap och de beskrivs även vara naturliga samtalspartners i frågor om just föräldraskap när rollerna inom familjen etableras. Det kan således tänkas vara av stor vikt hur dessa aktörer bemöter föräldrarna i övergången från ideal till praktik – och även att de möter båda föräldrarna och erbjuder båda föräldrarna stöd i föräldraskapandet. I intervjun med K1 framkommer att pappan inte erbjöds samtal från barnavårdscentralen för en misstänkt förlossningsdepression, vilket i förlängningen beskrivs som en möjlig orsak till att fördelningen inte blivit så jämn som föräldrarna från börjat velat. Wetterberg (2002: 137) beskriver just detta - hur dessa viktiga aktörer ofta inte fångar upp pappan, då fokus ligger på mamman under graviditet och inför förlossningen.

Det verkar således som att samtliga intervjupersoner av någon anledning inte fullt ut kunnat uppfylla det ideal de till en början eftersträvat. Jämställdhet framställs som något skört – om någon friktion uppstår är det lätt att idealet justeras och hos somliga växer en känsla av frustration eller misslyckande fram. Dessa friktioner verkar uppstå inom familjen, exempelvis kan det handla om olika viljor kring att vara föräldraledig, oroliga nätter eller psykisk och/eller fysisk ohälsa, men friktionerna ses även i ett möte med samhället i form av förväntningar och olika möjlighet att ta ledigt från arbete/studier samt i mötet med mödravårdscentral och barnvårdcentral.

K2 beskriver sin partners reaktion på föräldraskapet och den förändring det inneburit på följande vis:

Han har ju sagt vid något tillfälle att plötsligt har ju världen förändrats och han har fått en helt annan syn på vad föräldraskap är. Det är inte så enkelt som man trott och jag tänker att det är lite samma med det mesta - man kan inte ge råd till någon om att så här ska du uppfostra barnet om du inte har barn själv, för du vet inte.

Revansch

Några av kvinnorna, K2 och K3, beskriver att de varit i en relation tidigare och fått barn i denna relation. Där har de som mammor haft en roll som de beskriver som hemmafruar, likt hemmafruar under 50-talet, och tagit hand om barn och hem medan deras män arbetat. De beskriver hur denna relation tagit slut och att de separerat och nu befinner sig i en ny relation som enligt dem är mer jämställd. I den nya relationen har de fått barn och har en önskan att leva mer jämställt. En av kvinnorna, K2, uttrycker det likt citatet under lyder.

Jag ville ta hand om hemmet och göra allt det där, laga mat och diska och städa och ta hand om barnen medan han var iväg och jobbade och tjänade pengar och jag hade den där 50-talssynen liksom. Sen så tokkraschade den där relationen på olika sätt och jag fick helt enkelt tänka om att nä jag kan helt enkelt inte förvänta mig att en man ska försörja över mig i dagens samhälle utan jag får ta tag i det själv. Så det var vad jag gjorde.

K3 uttrycker det enligt följande citat:

Jag hade alltid maten på bordet när han kom hem från jobbet, jag skötte alltid barnen, jag badade alltid barnen, jag klippte alltid naglarna, körde dem hit och dit vart de nu skulle, jag tog alltid nattningarna, jag tog alltid nätterna, jag tog alltid mornarna, alltså... jag städade alltid huset, det var alltid kliniskt rent överallt. Sådana krav har jag inte längre och det har ju såklart påverkat hur jag tänker nu också.

Det verkar således som att mammornas erfarenhet av ett annat sorts föräldraskap, som de idag inte verkar önska, i deras nuvarande relation påverkar dem att fatta andra beslut och att göra andra val. Det framstår alltså som att, med samtliga intervjuer i åtanke, jämställdhetsidealet är svåruppnått och att mycket kan bli annorlunda än den initiala tanken. Intervjupersonerna K2 och K3, med andra erfarenheter av föräldraskap, lyfter dessa erfarenheter som en styrka och en källa till kunskap – att de kan lära av sina erfarenheter. Kan då dessa erfarenheter

omformuleras till just kunskap i samhället och nå föräldrar i ett tidigare stadié så att föräldrar kan ta del av andras erfarenheter och kunskap och lära sig av dessa? Utifrån Johanssons och Klinths beskrivning av mödrahälsovården och barnhälsovården som viktiga aktörer i främjandet av jämställt föräldraskap (2007: 15-16) går det att tänka sig att dessa aktörer kunde fungera som källor med samlade erfarenheter och kunskap till föräldrar som erbjuds föräldrar, även förstagångsföräldrar. På så vis skulle det, sett i ur större perspektiv, kunna leda till en "revansch" för samhället.

Sammanfattningsvis framkommer det att ett jämställt föräldraskap verkar skört, det krävs att förutsättningarna är goda, både inom familjen men även utanför familjen. Varför är det så, varför finns detta spänningsfält mellan ideal och praktik? Nedan följer de mönster som framkommit under intervjuerna och även kan tänkas förklara detta spänningsfält till viss del.

Att vara fast i rollerna - mamman som nummer ett och pappans otydliga roll

Mamman som nummer ett

Under intervjuerna framkommer ett tydligt mönster av föräldrar som önskar leva jämställt men som på olika vis har hamnat i att det finns en förälder som är huvudförälder – "en tydlig nummer ett". Denna förälder är mamman. Detta syns både då det kommer till kvantitativa mått och kvalitativa mått. Bland annat handlar det om fördelning av föräldraledighet, omsorg om barnet i vardagen, vem barnet vänder sig till i olika situationer, vem av föräldrarna som kan få tid för sig själv och sina egna intressen, samt omgivningens olika förväntningar på mammorna och papporna. Då det gäller föräldraledigheten beskriver tre av de intervjuade föräldrarna (M2, K1 och K2) denna fördelning så att mamman var hemma mer än pappan. I två fall (M1 och K3) fördelades föräldraledigheten rakt av och föräldrarna var hemma lika mycket, antingen parallellt eller under olika perioder. Inte i något fall var pappan hemma mer än mamman. Detta visar på en bild av mamman som huvudförälder och den förälder som har större delen av föräldraledigheten, eller i varje fall inte mindre än pappan.

Samtliga kvinnor som intervjuades hade barn med sig under intervjun - antingen delar av intervjun eller under hela intervjun. Det handlade om att barnet själv sökte

upp mamman under intervjun, att partnern och barnet sökte upp mamman eller att barnet var med vid hela intervjun, från början till slut. I något fall ville barnet leka med mamman och i något annat fall ammade eller flaskmatades barnet. Så var inte fallet vid intervjuerna med männen, utan då var barnen inte i närheten vid intervjutillfället. Att barnet, alternativt pappan och barnet, söker sig till mamman under intervjutillfället, och att detta inte sker under intervjuerna med papporna, tyder även detta på att mamman kan anses vara huvudföräldern både ur barnets perspektiv men även ur pappans och mammans perspektiv då det gäller planering och tillgänglighet.

Vad gäller omsorg om barnet framkommer diskussioner om allt från att planera och lägga fram kläder på kvällarna till att natta och vara huvudansvarig för barnet under nätterna. K1 uttrycker upplevelsen av den sneda fördelningen av planerandet i omsorgen på följande vis: ”Det behöver kanske inte alltid vara jag som lägger fram vad man ska ha på sig och packa väskor och sådär utan det kan man kanske dela på”.

Då det kommer till nätterna och fördelningen där framkommer det att mamman i de flesta fall har huvudansvaret för barnen under nätterna. M2 beskriver besväret att mamman har ett större ansvar för nätterna och att ”nätter ger omvårdnad, ger en tillgivenhet till den andra föräldern som blir en tryggare person och blir en tydlig nummer 1.” Fördelningen och mammans huvudansvar för nätterna förklaras med att barnet ändå sover så bra så det inte blir ett problem (K2) men även med att barnet sover så oroligt och skriker efter mamman vid uppvaknanden så mamman behöver ta hand om barnet (M2, K1). Det kan således tolkas som att det inte i grunden är barnets sömn som är det som faktiskt avgör, då det i båda dessa situationer blir mamman som ansvaret för nätterna faller på. Det kan dock tänkas vara så att det är lättare att förklara en situation utifrån omständigheter så som sömn än utifrån genus som är ett komplext område. Kanske ses mamman som mer kompetent. Augustsson och Harrysson menar att både mamman och pappan ser mamman som huvudansvarig för barnen och (2015: 15) och att flera pappor anser att mamman ska vara föräldraledig mer då mamman är den naturliga föräldern (2015: 12).

En annan bild som beskrivs i flera av intervjuerna är, vilket tidigare nämnts, barnets preferens och att barnet ropar efter mamma i vissa situationer. Det beskrivs även att det är svårt för pappan att vara med barnet när mamman är hemma, men att det fungerar bättre när mamman inte är där. En förälder, M1, där fördelningen av föräldraledighet har varit jämn mellan föräldrarna, beskriver barnets ”mammighet” och ”pappighet” och menar att barnet i långa perioder vänder sig till den ena föräldern, nämligen mamman. Dock beskriver han att det är positivt att han har varit föräldraledig mycket då barnet ”byter” till pappa om mamman inte är hemma eller om han varit hemma med barnet under en tid. K1 beskriver situationen när pappa är hemma med barnen och mamma sitter i ett annat rum och jobbar på följande vis:

Det är jättesvårt när pappa är hemma med barnen för att de vill liksom att mamma ska komma och mamma ska göra detta och mamma ska lä... och det är nog också att min man jobbar mycket och jag är mycket med de liksom så det blir en naturlig grej att det är det de är vana vid.

Samtidigt beskriver en del av mammorna reaktioner från omgivningen och ”pekpinna” då de är hemifrån utan sina barn. K3 beskriver det som att andra förväntar sig att hon ständigt ska ha barnet med sig, trots att det är pappan som är föräldraledig, vilket pekar på olika förväntningar på kvinnor och män.

Angående föräldraledigheten och uppdelningen av denna skriver Sveriges Kommun och Landsting (2017: 31) att mamman, genom att tillbringa mer tid med barnen, får ett försprång i relationen till barnet som även går att se när barnet blir äldre. Vidare beskrivs att detta kan leda till att mamman blir en förstahandsförälder och att ett avstånd skapas mellan barnet och pappan. I skriften (Sveriges kommuner och landsting 2017: 31) framkommer det även att om pappan och mamman delar lika på tiden med barnet så kan barnet istället få två förstahandsföräldrar. Att barnet har en förstahandsförälder kan synas på så vis att barnet framförallt vänder sig till den ena föräldern och föredrar att få hjälp av denne, vilket beskrivs vara fallet för flera av intervjupersonerna. Barnet går då miste om den ena föräldern som även den hade kunnat vara en förstahandsförälder, tillsammans med mamman (ibid.). Som framkommer som ett mönster i intervjuerna riskerar även pappan att gå miste om

denna roll - att få vara en förstahandsförälder och att kunna finnas där för barnet i olika situationer, även då mamman är i närheten.

Pappans otydliga roll

Likt framgår ses i många fall mamman som den naturliga föräldern (Augustsson och Harrysson 2015) och mamman är även den som får mest uppmärksamhet under graviditet och förlossning (Wettergren 2002: 137) och detta kan tänkas skapa en otydlig roll för pappan. Männerna som intervjuats uttryckte på olika vis hur de aktivt arbetar för jämställdhet i föräldraskapet. Det aktiva förhållningssättet verkar handla om att arbeta mot något som annars skulle uppstå - att inte falla in i att mamman är ensam "nummer 1". M2 beskriver hur de utvärderar, provar och börjar om – att föräldrarna är som vetenskapsmän i försöket att uppnå jämställt föräldraskap. Detta aktiva arbete beskrivs som ett arbete mot en förskjutning som annars hade ägt rum och M1 beskriver det som ett arbete mot en ond cirkel. Förskjutningen beskrivs som att föräldrarna försöker leva jämställt men att det hela tiden finns en viss förskjutning åt mammans håll - att hon "fick mycket". Den onda cirkeln syftar på att beskriva relationen till barnet på så vis att om den ena föräldern är hemma mest så blir det lättare att låta den föräldern ta hand om barnet. Det framkommer även berättelser av att pappan inte mått bra av att vara hemma med barnet och därför återgått till arbete och överlämnat föräldraledighet till mamman (K2) samt berättelser där mamman (K1) inte känt att hon av olika anledningar kunnat återgå till arbetet så tidigt som de tänkt sig – då hon inte känt att hon kunnat vara ifrån barnet eller kunnat lämna ansvaret till pappan.

M2 beskriver en frustration då det kommer till att inte kunna ta hand om barnet då det vaknar på nätterna. Han uttrycker att han i vissa situationer kan känna sig väldigt uppgiven. M1 beskriver hur barnet i perioder är mammigt och att "det kan till och med vara så att han sitter i min famn och börjar gråta och springer iväg, till henne. Det kan ju kännas lite sådär...". Det beskrivs även hur M1 råkar ut för fördomar, exempelvis hur människor på stan rycker in och hjälper till snabbare om det är pappan som är med barnet än om det är mamman som är med barnet. M2 beskriver de traditionella könsrollerna som ett hinder att leva jämställt och den traditionella mannen som "bara ett jävla fängelse" och menar att dessa könsroller måste

ifrågasätts. ”Varför ska jag göra det här? Eller varför ska inte jag byta blöjan? Varför ska du göra det? Bara för du är tjej eller?” M1 beskriver följande:

Det känns viktigt, asså för mig personligen, som jag föreställer mig föräldraskap, att man liksom finns där... åtminstone som man kan man ju känna att man kanske har i bakhuvudet en gammal, gammal mansroll...

Då det gäller fördomar beskrivs även av M1 en önskad förändring i samhället gällande att skötbord ofta finns inne på damtoaletterna och inte på herrtoaletterna. Det beskrivs som en tydlig markör från samhällets håll. Enligt Hirdman (1988: 50) är genus något som ständigt skapas och här blir det tydligt att föräldrarna försöker synliggöra och ifrågasätta normerna kring manligt och kvinnligt men att de återkommande stöter på olika förväntningar beroende på könstillhörighet.

I flera av intervjuerna, med både papporna och mammorna, framkommer att jämställdheten har tagit form på så vis att den ena föräldern har mer ”barntid” och att den andra föräldern då tar ett större ansvar för andra saker; exempelvis att laga mat. K1 beskriver följande som en vanligt förekommande situation: att mamman är hemma hela dagarna med barnen eller barnet och pappan kommer hem från jobbet på kvällen och menar att barnet då vill vara med mamman, eftersom de är vana vid det, och att detta leder till att pappan inte får någon ”naturlig plats”. M2 beskriver det på följande vis: ”min partner då kanske får mycket nattningar men då har jag ständig jävla disk”, vilket framkommer som ett känsloladdat uttryck med delar av frustration inför svårigheterna i sin roll som pappa och en önskan att leva jämställt.

Wetterberg beskriver en känsla av utanförskap hos många pappor (2002: 137). Wetterberg diskuterar, som nämnts, att mannens upplevelser inte får mycket, knappt något, fokus under graviditeten men inte heller får mannen diskutera sin nuvarande eller kommande roll under graviditeten, förlossningen eller inför föräldraskapet. Wetterberg beskriver även situationen då familjen går från att vara en dyad till att bli en triad, där pappan i många fall får en otydlig roll (ibid.). Det är denna otydliga roll som blir tydlig i intervjuerna. Wetterberg beskriver vidare att detta i många fall kan leda till att mannen tar på sig den traditionella manliga rollen och fokuserar på arbete och ekonomi under småbarnsåren (sida). Detta stämmer väl

överens med hur flera av intervjupersonerna beskriver att ansvarsfördelningen tagit form – med mer barntid för mammorna och på så vis mer tid för exempelvis ekonomi för pappan. Dock framkommer en något annorlunda bild som komplement till denna i intervjuerna då flera av papporna försöker vara närvarande och är hemma mycket, men då får ett större ansvar för exempelvis matlagning och städning medan mamman är mer med barnen.

Det blir således tydligt att föräldrarna kämpar med sina respektive roller – mamman som huvudansvarig förälder och den något otydliga papparollen. Det tycks vara komplext hur detta uppstår men troligt är att genus är centralt i frågan och det blir en tydlig uppdelning för vad som är kvinnligt och vad som är manligt, likt den dikotomi som är en del av genussystemet (Hirdman 1988). Faktorer som under intervjuerna framkommer tyder på att skapandet av dessa roller sker i samhället, i familjen men även hos individerna. I förlängningen syns även skapandet av rollerna hos barnet då barnet kommer att föredra den förälder som hen är mest van vid eller på annat vis förstått är aktuell i situationen. Det går även att se att dessa roller skapas över tid och påbörjas redan under graviditeten, exempelvis i möte med mödravårdscentral.

Mammans behov som underordnade – sömn och egna intressen

Ytterligare ett tema som går att se i föräldrarnas utsagor är föräldrarnas och barnets behov och hur dessa tillgodoses. Pappans behov diskuteras i flera intervjuer som viktiga att tillgodose för att hela familjen ska må bra och likaså diskuteras barnets behov som centrala. I flera fall då mammans behov diskuteras sker detta på ett annat vis – det har i intervjuerna inte diskuterats i så stor utsträckning och då det diskuterats har det framstått som underordnat resterande familjemedlemmars behov, eller vad som anses vara bäst för familjen i stort. Dessa prioriteringar går att se framför allt från flera av intervjuerna med mammor, där pappans och barnets/barnens behov diskuteras som prioriterade. I intervjuerna med mammorna verkar även denna bild vara partners bild; att barnets behov samt pappans behov är prioriterade för att familjen i stort ska må bra. I intervjuerna med papporna diskuteras huvudsakligen barnens behov som prioriterade framför båda föräldrarnas behov. Här under följer några områden då dessa prioriteringar kan tänkas spela in nämligen sömn och så kallad egentid.

Sömn

Som tidigare framkommit är mamman på ett eller annat sätt huvudansvarig över nätterna i samtliga familjer, förutom i en familj där föräldrarna delar på detta ansvar rakt av. För denna sneda uppdelning finns en rad anledningar beskrivna – bland annat att pappan behöver sin sömn för att orka gå till jobbet på dagarna, att pappan inte vaknar när barnet vaknar, att mamman ammar, att det blir mindre konflikter i familjen om pappan inte är trött och att barnet inte blir nöjt förrän mamman kommer men även att mamman sover bättre om hon sover nära barnet. Likt tidigare nämnts faller huvudansvaret för nätterna på mamman oavsett om barnet sover nätterna igenom eller oroligt; om barnet sover bra framställs det inte som ett problem att mamman har ansvar för nätterna medan om barnet då alla ändå får sova okej och om barnet sover oroligt beskrivs det som för svårt att förändra då barnet behöver mamman på nätterna. I dessa fall beskrivs således pappans behov av sömn för att orka arbeta samt barnets behov av mamman för att somna. Mammans behov av sömn verkar således inte diskuteras som ett prioriterat område. I några av intervjuerna (M2 och K1) framkommer dock att föräldrarna har diskuterat kring hur en förändring av situationen skulle kunna se, så att de båda föräldrarna kan hjälpas åt på nätterna, men detta anses vara ett för stort projekt. Exempel på aspekter som då lyfts som hinder är barnets sömn och mående men även att föräldrarna måste orka med det som förväntas av dem på dagarna och inte ”har råd” med den sömnförlust en förändring skulle innebära för samtliga familjemedlemmar. M2 förklarar det som att ”när vi kämpat in att försöka göra det mer fördelat så kan det skapa mer problem för barnet. Svårare nätter för barnet, otrygghet, ledsamhet, störd sömn”. En annan mamma, K2, uttrycker följande angående att pappan behöver sin sömn:

Om han mår bra och är pigg då är det lättare för mig att vara det också. Mår han dåligt då blir det lättare gnistor och bråk om du förstår hur jag tänker? Så om jag ser till att han mår bra så är det lättare för mig att må bra också.

Den familj där de delar lika på nätterna är även den familj där de delar lika på föräldraledigheten. Även här beskrivs arbetet som det som styr – den förälder som

ska arbeta nästkommande dag är den förälder som får sova ostört. Föräldrarna har i detta fall delat på nätterna och föräldraledigheten sedan barnet var nyfött.

I studien *Det oändliga moderskapet* (Augustsson och Harrysson 2015: 13-14) diskuteras just sömnbrist hos mammor. En aspekt som tas upp är just synen på att papporna behöver sin sömn för att sköta sitt arbete kommande dag. I studien framkommer även att mammorna i många fall fortsätter vara ansvariga för nätterna även efter föräldraledigheten avslutats. Sömnbristen hos mödrarna ledde även till sämre möjlighet för mammorna att uppnå god hälsa och för en del mammor kvarstår sömnproblem långt efter föräldraledighetens slut (ibid.)

Det går alltså att se ett generellt mönster, utifrån intervjuerna men även den redan etablerade kunskapen, att barnets mående och sömn, samt pappans mående och sömn diskuteras som viktigare än mammans mående och sömn. Mammans behov underordnas både pappans och barnets behov. Detta går i linje med den hierarki som genusystemet bygger på och vilket som anses viktigast och tillägnas mest status, mannen eller kvinnan? I den aktuella situationen handlar det om mannens arbete eller kvinnans behov samt det reproduktiva arbetet i form utav omsorg av barnet nästkommande dag.

Tid för sig själv och egna intressen

Då intressen diskuteras under intervjuerna blir det tydligt att majoriteten av föräldrar fått anpassa sina intressen efter att de fått barn – antingen att de inte kunde ägna sig lika mycket åt sina intressen alternativt att de hade fått hitta ett nytt intresse eller avstå helt från att utöva egna intressen. I flera intervjuer framkommer att pappan har lättare att ägna sig åt sina intressen och K1 säger att det ses som en tydligare självklarhet att pappan kommer iväg än att hon gör det. Exempelvis blir det en större självklarhet för pappan ifall pappan är den som arbetar; då kan pappan ägna sig åt sitt intresse i anslutning till arbetsdagens slut, innan han kommer hem. K2 uttrycker ett behov av att kunna dra sig undan och beskriver samtidigt föräldrarnas olika förutsättningar att göra det på följande vis:

Han har från vecka 5 fått hålla på med boxning och åka iväg med sina polare vissa helger och grejer medan jag inte har kunnat dra mig tillbaka när jag har behövt. Så jag känner mig lite... utarbetad, kan man säga så?

För de föräldrar som delat jämnt på föräldraledigheten (K3 och M1) har båda föräldrarna i större utsträckning fått anpassa sina intressen utefter föräldraskapet och barnet/barnen. Här syns således en skillnad mellan att ha delat föräldraledigheten jämnt jämfört med om mamman tar ut majoriteten av föräldraledigheten, på liknande vis som skillnaden mellan ansvar för nätterna påverkades av en jämnare fördelning.

Det framkommer även från en av männen, M1, att han, för att mamman ska ta sig tid till sina egna intressen, får påminna henne genom att åka iväg och hitta på något ensam med barnet. Då får mamman hjälp att prioritera sig själv och verkar således kunna göra det. En närliggande diskussion är kring det dåliga samvetet som flera av mammorna menar sig känna då de prioriterar sig själva och tar sig tid att vara för sig själva och exempelvis ägna sig åt ett eget intresse. M1 formulerar det som att mamman kanske skäms eller av olika anledningar har svårare för att ta tid för sig själv. Flera av mammorna känner igen sig i dåligt samvete medan papporna inte verkar ha riktigt samma upplevelse. K3 förklarar skillnaden mellan föräldrarna med att hon får dåligt samvete medan han snarare känner att han missar saker när han är iväg. Skuld känslor är även ett ord som används för att beskriva mammans känslor, likt i följande citat, där K3 beskriver en längtan att ibland få vara mer än en mamma: ”Att det fortfarande ska vara tillåtet att vara bara jag liksom, utan barn ibland, utan att få skuld känslor, även om man får det ändå...”. Dessa olikheter i känslor mammorna och papporna uttrycker för att lämna hemmet och barnet för att ägna sig åt något annat än föräldraskapet skulle kunna hänga samman med föreställningen om mamman som huvudförälder – och kanske även en syn på och förväntningar på föräldraskapet som huvudprojekt för mamman medan dessa krav inte ser likadana ut för pappan. Än en gång gör sig genussystemet påmint (Hirdman 1988). Dikotomin, i form utav olika syn på vad som är manligt och kvinnligt, men även hierarkin på så vis att det som män gör ges större vikt och att männens intressen eller behov således får företräde.

Avslutande diskussion

Sammanfattning

Då det kommer till spänningsfältet mellan ideal och praktik framkommer en svårighet att uppnå det ideal föräldrarna initialt haft och eftersträvat i föräldraskapet. Jämställdhetsarbetet framstår som något skört och som inte får störas – då riskeras förskjutningar och onda cirklar kan uppstå. Dessa förskjutningar och onda cirklar innebär i förlängningen att huvudansvaret för barnet/barnen hamnar på mamman. Trots föräldrarnas önskan att leva jämställt framkommer svårigheter samt frustration och känslor av misslyckande. En beskrivning är att föräldrarna är som vetenskapsmän, som testar och utvärderar jämställdheten allt eftersom. Flera utsagor handlar om idealet ”att dela allt lika” som föräldrarna haft innan barnets födelse och hur det sedan kommit att bli annorlunda i praktiken. Studien finner att föräldrarnas roll- samt ansvarsfördelning gör att rollerna som mamma eller pappa skiljer sig åt i flera aspekter. Kravet på mannen som enskild försörjare är inte framträdande i majoriteten av familjerna. En annan form av faderskap verkar ta plats - nämligen att papporna tar ett relativt stort ansvar för hemmet, tillsammans med mamman. Dock tycks ”barntid” hamna på mamman medan pappan står med exempelvis ”en jävla massa disk” istället. En kompromissad jämställdhet tar form i spänningsfältet mellan ideal och praktik.

Försvårande och möjliggörande faktorer

Det framkommer som nämnts att jämställdhetsarbetet inom familjerna är skört och kan ”störas” om någon faktor inte fungerar som förväntat. Ansvaret för barnet faller då med tyngre vikt på mamman än på pappan. Föräldrarna hamnar därmed delvis i de stereotypa positioner som förväntas utifrån biologisk könstillhörighet - en huvudansvarig mamma och en otydlig papparoll. I dessa roller blir mammans behov underordnade både barnets och pappans, vilket går i linje med Hirdmans teori om mannen som överordnad kvinnan (Hirdman 1988: 63). Pappans arbete prioriteras högre än mammans omvårdnad av barnet när beslut fattas om vem som ska ta hand om barnet under natten. Även detta synliggör hierarkin mellan könen – det som mannen gör anses viktigare än det som kvinnan gör.

Avgörande aspekter för att komma närmre målet jämställt föräldraskap framkommer vara att föräldrarna ska ha god hälsa, att barnet ska ha god hälsa, att föräldrarna ska ges möjlighet till ledighet från arbete och studier, god ekonomi och även samsyn föräldrarna emellan. Dessa faktorer tycks underlätta för föräldrarna att, om viljan finns, dela föräldraledigheten jämnt. I förlängningen tycks det även leda till ett mer jämställt föräldraskap med kvantitativa mått mätt och möjligen även med kvalitativa mått.

Det är intressant att fundera över hur dessa möjliggörande faktorer kan främjas. Det framkommer att viktiga aktörer, som barnhälsovården och mödrahälsovården, inte bemöter mammor och pappor likadant (Wettergren 2002: 137). Det kan sannolikt påverka föräldrarnas hälsa samt möjlighet att diskutera med en tredje part och eventuellt uppnå samsyn. Till grund för denna skillnad i bemötande kan uppfattningar och föreställningar kring vad som kvinnligt och manligt ligga, och dikotomin blir på så sätt synlig. Även föräldrarnas känsla av att vara en förstahandsförälder – på egen hand eller tillsammans – tordes påverkas av bemötandet från dessa viktiga aktörer. Aktörerna fungerar på så vis normerande (Wettergren 2002: 137). Undersökningen visar att arbetsgivarens eller skolans bemötande har betydelse för hur föräldraledigheten planeras. Detta fynd går i linje med tidigare forskning, som visat att knutna föräldraledighetsdagar leder till att pappor tar ut mer föräldraledighet (Augustsson & Harrysson 2015: 10) och ges bättre möjlighet till förhandling med arbetsgivare (Wetterberg 2002: 175).

Spänningsfält och en kompromissad jämställdhet

Föräldrarna tycks befinna sig i ett spänningsfält mellan ideal och praktik, med en fot i jämställdhetens land och en fot i vardagens land. Här finns alla de tillhörande förväntningar, stereotyper och svårigheter som hör praktiken till. Detta ideal och dess svåruppnådda praktik kan även ses i större skala i samhället – med politiska mål och partier som önskar jämställdhet, med myndigheters policyutveckling rörande jämställdhet och ändå en verklighet som tyder på att målet inte uppnås - en tydlig diskrepans mellan formell och reell jämställdhet. Familjerna med önskan att leva jämställt blir en mindre version av samhället; med en önskan om jämställdhet men förväntningar och mallar i samhället som tycks försvåra denna önskan. Detta spänningsfält är utmanande för flera av föräldrarna rent känslomässigt och väcker

känslor av frustration och misslyckande. Ett aktivt och skört arbete beskrivs äga rum inom familjerna och en kompromiss tar form, vid mötet mellan ideal och praktik. Ansvar för hem och barn delas föräldrarna emellan, men inte rakt av. Fortfarande finns en huvudansvarig förälder – mamman - och en pappa som letar efter sin roll, om än i hemmet. Kanske är detta en ny form utav kompromissad jämställdhet.

Begränsningar och vidare forskning

Angående den valda teoretiska utgångspunkten är det relevant att fundera på den förändring som troligen har skett i samhället sedan Hirdman (1988) lanserade begreppet genus och genussystem. Tankar kring genus och ett kritiskt förhållningssätt gentemot stereotypa fördelningar mellan könen har idag större spridning i samhället, vilket syns bland annat genom politiska mål och policyutveckling, men även genom att föräldrarna har en uttalad önskan att leva jämställt i föräldraskapet. Det går att ana ytterligare ett spänningsfält mellan den traditionella manliga och kvinnliga dikotomin och nya omformulerade förväntningar på män och kvinnor att överskrida dessa traditionella gränser. Kvinnan förväntas vara aktiv på arbetsmarknaden och mannen vara närvarande med barn och hem, samtidigt som de traditionella dikotoma förväntningarna och normerna på män och kvinnor kvarstår. En kompletterande teori hade möjligen varit behjälplig för att fånga upp denna aspekt. En möjlig kompletterande eller alternativ teori för studien hade varit Raewyn Connells teori kring genus. Connell skriver tillsammans med medförfattaren Rebecca Pearse (2015) om genus och menar bland annat att män är överordnade kvinnor samt att genus är en så kallad nyckeldimension då det kommer till det personliga, det sociala och det kulturella. I vårt vardagsliv är genus något vi tar för givet och något vi ständigt kategoriserar vår omgivning utefter och följs inte genusmönstret menar Connell och Pearse (ibid.) att en ”skandal” uppstår. Även Connell och Pearses diskussion kring biologiska skillnader mellan män och kvinnor men framför allt likheter mellan män och kvinnor hade varit ett givande komplement i framtida studier (ibid.).

För att få en tydligare bild av hur de familjer som delat på föräldraledigheten rakt av har påverkats, jämfört med de familjer där mamman tar majoriteten av föräldraledigheten, hade fler intervjuer behövts. Det skulle således vara ett relevant

forskningsområde att undersöka hur den kvantitativa jämställdheten påverkar den kvalitativa jämställdheten i familjen.

En intressant studie, som hade kunnat bli ett komplement till den aktuella studien, hade varit att undersöka hur samkönade par upplever ansvarsfördelningen föräldrarna emellan. På så vis hade en intressant jämförelse kunnat uppstå och frågor om hur mycket som handlar om föräldrarnas könstillhörighet och makt könen emellan varit relevanta. Det hade även varit av intresse att intervjua personer under graviditeten samtidigt som intervjuer med personer med småbarn genomfördes för att kunna jämföra bilden av jämställt föräldraskap – vad händer under denna omvälvande resa?

Referenslista

Ambjörnsson, Fanny (2018) *Tid att städa: om vardagsstädningens praktik och politik*. Stockholm: Ordfront

Arbetsförmedlingen (2019) *Ett jämställt och rättvist land*,
<https://arbetsformedlingen.se/for-arbetssookande/arbete-i-sverige/jamstalldhet-och-diskriminering> (Hämtad 2019-05-24)

Augustsson, Åsa-Maja & Harryson, Lisa (2015). Det oändliga moderskapet [Elektronisk resurs] föräldrars upplevelser av föräldraledighet och hälsa i en könad kontext. *Tidskrift för Genusvetenskap*. 36:1-2, 121-141
Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-110033>

Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter. (2009). Stockholm: UNICEF Sverige Tillgänglig på Internet: <http://unicef-porthos-production.s3.amazonaws.com/barnkonventionen-i-sin-helhet.pdf>

Bryman, Alan (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Upplaga 3 Stockholm: Liber

Centerpartier (2019) *Jämställdhet och diskriminering*
<https://www.centerpartiet.se/var-politik/politik-a-o/jamstalldhet-och-diskriminering> (Hämtad 2019-05-10)

Connell, Raewyn & Pearse, Rebecca (2015) *Gender*. Johanneshov: MTM

European Institute for Gender Equality (2017) *Gender Equality Index 2017*,
<https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2015/countries-comparison> (Hämtad 2019-05-10)

Försäkringskassan (2018a). *10-dagar vid barnets födelse*,
https://www.forsakringskassan.se/privatpers/foralder/nar_barnet_ar_fott/10_dagar_barns_fodelse (Hämtad 2019-05-24)

Försäkringskassan (2018b). *Föräldrapenning*,
https://www.forsakringskassan.se/privatpers/foralder/nar_barnet_ar_fott/foraldrapenning (Hämtad 2019-05-24)

Hirdman, Yvonne (1988). Genussystemet: reflexioner kring kvinnors sociala underordning. *Kvinnovetenskaplig tidskrift*. 1988:3, s. 49-63

Hjerm, Mikael, Simon Lindgren & Marco Nilsson (2014). *Introduktion till samhällsvetenskaplig analys*. 2., [utök. och uppdaterade] uppl. Malmö: Gleerup

Hyllander, Klas (2018). *Maskulinitet och jämställt föräldraskap: arbete för pappors ökade delaktighet*. Stockholm: Sveriges kommuner och landsting

Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (2019) *Forskning om kvinnor och män på arbetsmarknaden*.
<https://www.ifau.se/sv/Press/Forskningssammanfattningar/kvinnor-och-man-pa-arbetsmarknaden/> (Hämtad 2019-05-16)

Johansson, Thomas & Klinth, Roger (2007). De nya fäderna: om pappaledighet, jämställdhet och nya maskulina positioner. *Tidskrift för genusvetenskap : konst - scen, film, forskning*. 2007:1/2, s. 143-166

Justesen, Lise & Mik-Meyer, Nanna (2012). *Kvalitativa metoder från vetenskapsteori till praktik*. Johanneshov: TBP

Jämställdhetsmyndigheten (2019) *Sveriges jämställdhetspolitik*,
<https://www.jamstalldhetsmyndigheten.se/om-jamstallldhet/sveriges-jamstallldhetspolitik/> (Hämtad 2019-05-24)

Jämställdhetsmyndigheten (2019) *Vad är jämställdhet?*
<https://www.jamstalldhetsmyndigheten.se/om-jamstallldhet/vad-ar-jamstallldhet> (Hämtad 2019-05-15)

Kristdemokraterna (2019) *Jämställdhet* <https://kristdemokraterna.se/jamstalldhet/>
(Hämtad 2019-05-10)

Liberalerna (2019) *Jämställdhet och feminism*
<https://www.liberalerna.se/politik/liberal-feminism/> (Hämtad 2019-05-10)

Miljöpartier (2019) *Feminismen måste gå länge,*
<https://www.mp.se/politik/jamstalldhet> (Hämtad 2019-05-10)

Moderaterna (2018) *Demokrati, jämställdhet och fri- och rättigheter,*
<https://moderaterna.se/demokrati-jamstalldhet-och-fri-och-rattigheter> (Hämtad
2019-05-10)

Nationalencyklopedin (u.å.) *jämställdhet,*
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/jamstalldhet> (Hämtad 2019-05-
20)

Pensionsmyndigheten (2018) *Småbarnstiden kan påverka din pension,*
[https://www.pensionsmyndigheten.se/forsta-din-pension/vad-paverkar-din-
pension/smabarnstiden-kan-paverka-din-pension](https://www.pensionsmyndigheten.se/forsta-din-pension/vad-paverkar-din-pension/smabarnstiden-kan-paverka-din-pension) (Hämtad 2019-05-24)

Regeringen (2017) *Sverige bäst i EU på jämställdhet,*
[https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2017/10/sverige-bast-i-eu-pa-
jamstalldhet/](https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2017/10/sverige-bast-i-eu-pa-jamstalldhet/) (Hämtad 2019-05-11)

Region Skåne (2016) *Checklista för en jämställd vardag,*
[https://vardgivare.skane.se/siteassets/3.-kompetens-och-utveckling/projekt-och-
utveckling/jamstallt-foraldraskap/material-foraldrar/checklista-for-familjen---om-
ansvarsfordelning.pdf](https://vardgivare.skane.se/siteassets/3.-kompetens-och-utveckling/projekt-och-utveckling/jamstallt-foraldraskap/material-foraldrar/checklista-for-familjen---om-ansvarsfordelning.pdf) (Hämtad 2019-05-11)

Repstad, Pål (2007) *Närhet och distans – kvalitativa metoder i samhällsvetenskap.*
Lund: Studentlitteratur

Socialdemokraterna (2018) *Jämställdhet,* [https://www.socialdemokraterna.se/var-
politik/a-till-o/jamstalldhet/](https://www.socialdemokraterna.se/var-politik/a-till-o/jamstalldhet/) (Hämtad 2019-05-10)

SOU 2017: 101. *Jämställt föräldraskap och goda uppväxtvillkor för barn – en ny modell för föräldraförsäkringen*

Sverigedemokraterna (2019) *Jämställdhet*, <https://sd.se/our-politics/jamstalldhet/>
(Hämtad 2019-05-10)

Vänsterpartiet (2018) *Feminism*, <https://www.vansterpartiet.se/politik/feminism/>
(Hämtad 2019-05-10)

Wenneberg, Søren Barlebo (2011). *Socialkonstruktivism positioner, problem och perspektiv*. Johanneshov: TPB

Wetterberg, Tomas (2002). *Vill man ha jämställdhet? - slutrapport för projekt Män och jämställdhet*. Stockholm: Regeringskansliet

Bilaga 1 - Affisch som användes i sökandet efter intervjupersoner

Önskar du leva i ett jämställt föräldraskap?

Jag söker föräldrar för intervju på cirka en timme som...

- *har minst ett barn som är 3 år eller yngre*
- *lever i en heterosexuell relation*
- *önskar leva i ett jämställt föräldraskap*

Jag läser till socionom på Lunds Universitet och skriver för tillfället på min C-uppsats inom området jämställt föräldraskap. Det som är av intresse är framför allt *dina upplevelser* av att önska leva jämställt i föräldraskapet samt de hinder och stöd du eventuellt stött på.

Inga särskilda förkunskaper eller förberedelser behövs för att delta och du kommer vara helt anonym i studien.

Hör gärna av dig till mig på sge12eja@student.lu.se så snart som möjligt och senast den **14/4** så kommer vi överens om tid och plats. Intervjuerna kommer äga rum under april månad.

Stort tack
Ebba

Bilaga 2 – intervjuguide och de teman som användes under intervjuerna

- **Jämställdhet för dig**
- **Föräldraledighet**
- **VAB**
- **Omsorg om barnet**
- **Obetalt arbete i hemmet/sysslor i hemmet**
- **Hobby och intressen**
- **Diskussioner och konflikter**
- **Förändring framåt**